

висловлювань. Для натовпу немає нічого кумеднішого за ці речі, а для слухачів, відкритих для істини, немає нічого величнішого за їхній богонатхненний зміст” (Климент Олександрійський). В Євангелії від Филипа читаємо: “Імена, які дані земним речам, обманюють, вони відволікають серця... Той, хто чує слово “Бог” не осягає того, що надійне, а лише те, що не надійне... імена, які були почуті, існують у світі для обману...”. Це ж саме стосується слів “Отець”, “Син”, “Дух Святий”, “життя”, “світло”, “воскресіння” тощо. Всі вони наповнені земним змістом.

Ще однією особливістю гностичного вчення є те, що гностики вчили про апокастазис – вчення про те, що будь-яке зло у світі буде знищене і початкове добро буде встановлено, тобто кінець стане початком. Цікавим є той факт, що дерево знання добра і зла було посаджене архонтами, які відпали від Повноти Буття, як про це згадується в гностичних текстах, і ввели в оману першого чоловіка Адама, який спочатку був андрогіном. Отже, коли розумна природа людини покине тіло і повернеться до свого Отця, тоді зникне будь-яке зло. Тому Ісус Христос «всіх викупив із гріха, спочатку людину, а потім і небо; тому що був і між ангелами зі своїми вічними Євангеліями» (Оріген).

Ігор Тенус

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКОГО СИНТЕЗУ В СИСТЕМІ РЕНЕСАНСНОГО ПЛАТОНІЗМУ

Відколи, з появою філософії, в лоні Західної цивілізації вперше було розірване щоразу тотожне собі, первісне художньо-образне міфологічне ціле, завжди виникала спокуса подолати цю відкриваючу нові комунікативні обрії, але потенційно небезпечну для стабільності суспільства роздвоєність культури, яка до того ж мала стійку тенденцію до подальшої своєї саморуйнуючої фрагментації. З поміж численних спроб відновити всеуніфікуючу тотальність суспільного життя, віднайти можливість поєднання колись недиференційованих культурних форм і, тим самим, успішно протистояти начебто негативним трендам у розвитку людського духу особне місце займає думка Відродження, а надто, якщо вона представлена своїм найбільш характерним платонічним, повною мірою релігійно-філософським проявом.

Справді, платонізм в системі культури Ренесансу це не лише, як думають зазвичай, абстрактна форма, у яку поміщений гучний протест проти доживаючих свій вік пустопорожніх схоластичних спекуляцій, це також певний зміст, цілком конкретна теоретична програма з практичного усунення закріпленого у християнській традиції одвічного протистояння між богонатхненною теологією та натхненою людиною філософією. Ключовим аспектом цієї унікальної, неспівмірної з характером середньовічного мислення програми є ідея необхідності створення, або ж визнання апріорного,

непомітного для пересічної людини постійного функціонування певної надконфесійної та несумісної з будь-яким внутрішнім розмежуванням комунікативної одиниці, що зветься *religio universalis* (всесвітня релігія). Перший крок на цьому новому для християнства шляху, як зрештою і на багатьох інших, робить Микола Кузанський, який використовуючи логіку тісно пов'язаних з язичництвом ареопагітиків, розвиває свою концепцію всезагального „миру у вірі” між усіма віросповіданнями, якими б вони не були. За ним зі спробою вивести універсальну релігію не з ранньохристиянських текстів, а суто поганських і саме халдейських, слідує Г.Г. Плетон, що кваліфікує своє оригінальне вчення в якості „поетичного богослів'я”. Апофеозом поєднання усіх можливих форм думки які представлені, починаючи від Зороастра та Гермеса Трисмегіста через Офея, Пітагора, Платона аж до Плотіна, „давньою теологією”, а від часу різдва Христового включно з схоластами „теологією новою”, є безумовно творчість обожнюваного ще його сучасниками М. Фічіно. Стаючи на принципи проповідуваного ним „філософського миру”, Дж. Піко делла Мірандола, завершив запропоновану Фічіно генеалогію мудрості, ввівши до неї довгий час невідоме європейцю і приписуване зазвичай самому старозавітному Мойсею, таємне вчення юдейської кабали. Яскравим прикладом практичного втілення ідей остаточного поєднання релігії та філософії, які реалізується у середовищі герметично орієнтованого язичництва над християнством у будь-яких його проявах, може слугувати світоглядна позиція Д. Бруно, що номінується ним в якості „вигнання торжествуючого звіра”.

Сама постановка проблеми необхідності зведення побутуючої за Середніх віків філософії до священної теології, а їх разом, з метою зцементувати цей союз, до попередніх християнству східних, як правило, язичницьких культів, просто не могла не вплинути на різноманітні часткові питання, перш за все, на характер онтології, яку також на цьому тлі пропонували видозмінити ренесансні платоніки. Мета виправдовує засоби – очевидно саме таким правилом керувалися останні, коли, пропагуючи позачасову єдність усього існуючого знання, мимоволі змушені були у своїх світовпорядковуючих рефлексіях вдатися не стільки до модернізації традиційних християнських уявлень про світ та Бога, скільки до їх архаїзації та все більш античного, у дусі пантеїзму прочитання відношення поміж цими надважливими онтологічними об'єктами, внаслідок чого непоправної шкоди було завдано, насамперед, ідеології християнського креаціонізму. Так Кузанський та Платон, намагаючись подолати прірву між ірраціональним та раціональним буттям, нествореним та створеним, самодостатнім та не самодостатнім, приміром, обґрунтовують ідею процесу творення як експлікації – розгортання одиничного у множинне. Фічіно та Піко делла Мірандолла формально дотримуються церковних догматів, проте перший якомога тісніше зв'язує Бога і світ за допомогою герметичного принципу „душевного коловороту”, а другий – пронизуючими по вертикалі увесь універсум найпоширенішими кабалістичними десятьма іменами Творця – „сефірот”. Цілком відверто та без будь-яких застережень про світ, як такий що виник внаслідок божественної еманации, говорить ще один ренесансний

платонік та водночас герметик Ф.Патриці; загалом з ним погоджується також Бруно, хоча він вже схильний більше бачити Бога у самому світі, аніж поза ним.

Якщо соціум поєднаний спільним для будь-якої із своїх форм комунікативним механізмом і в бутті, що явлене нам, практично неможливо відокремити, з огляду на суцільне взаємопроникнення, вічне від минушого, то безумовно схожим синтетичним повинен бути і шлях, йдучи по якому суб'єкт як духовно-матеріальна істота має змогу зробити об'єкт, починаючи від майже мертвого мінералу до завжди живого Творця, частиною своєї свідомості. Ренесансний платонізм не заперечує жодного з принаймні трьох тоді найбільш відомих способів осягнення світу: він віддає належне і чуттєвому сприйняттю, і діалектичному умогляду, і містичному переживанню, проте, розташувавши їх в ієрархічній, кожного разу спрямованій угору послідовності, свій центральний об'єкт – втілену у Абсолюті всеєдність, згідно до нього, видається можливим розпізнати лише на заключній, практично повністю несумісній з раціональним дискурсом стадії. Переконливим підтвердженням цілковитої недовіри до логічного, а ргіогі обмеженого мислення у епістеміологічних студіях, спрямованих на осягнення нескінченного, є „вчене незнання” Кузанця, що адекватну заміну йому знаходить лише у мисленні математичному, заснованому на геометричних, потенційно інфінітивних аналогіях. Ще більш відвертих форм пізнавальний ірраціоналізм набуває у роботах ренесансних прихильників юдейської кабали, які в особі, насамперед, Піко та Й. Ройхліна через різноманітні маніпуляції з гебрейським алфавітом та продукування у такий спосіб новотворів намагалися ввійти у особливо близький, інтимний зв'язок із Всевишнім. В контексті найбільш послідовної містики, зрештою, можна вести мову і про відстоювану не лише Фічіно, а й Патриці, Бруно та багатьма іншими, концепцію богопізнання у вигляді такого специфічно людського емоційного акту як „любов” - у своєму найвищому прояві без залишку поглинаючи і суб'єкт, і об'єкт.

Платонічна релігійно-філософська традиція включно зі своїм античним основоположником, у всі часи була схильна більше працювати на об'єднання, інтеграцію, різноманітних, подекуди навіть антагоністичних когнітивних програм, і її ренесансний еквівалент не став у цьому плані якимось парадоксальним винятком. Усі зусилля християнського мислення від Кузанського до Бруно і Т. Кампанелли справді були спрямовані в основному на те, щоб вибудувати універсальну систему знання, втім не звичайну, а найперше таку, в якій кожне, кожне без виключення інтелектуальне надбання людини, знайшло би своє, гідне її вартості, місце. Відтак, пропонований ренесансними платоніками міжсвітоглядний синтез здійснювався не тільки, чи навіть не стільки у змістовому плані, себто по горизонталі, скільки у плані часовому – по вертикалі, через що він набув серед іншого таких незвичних навіть для розвинутої Західної традиції не лише позаконфесійних, але й панкультурних рис із надзвичайно сильно вираженим, у онтології та епістемології, язичницько-гностичним елементом.